

ПОСТАТЬ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО В ІСТОРИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ: ОЧЕВИДНІ ТА ПРИХОВАНІ СЕНСИ

Ключові слова: Михайло Коцюбинський, література, Сонцеклонник.

Keywords: Mykhailo Kotsiubynskyi, literature, Sun-worshipper.

Михайло Коцюбинський – «Сонях» української літератури, визначна постать в українській культурі. Його творчий шлях припав на період кардинальних змін у літературі, коли велику увагу почали приділяти розкриттю внутрішнього світу людини, здатному надихати навколишніх. На зламі ХІХ–ХХ ст. між собою конкурували дві тенденції – народознавство та модерн. Тогочасне покоління митців шукало нові оригінальні засоби в літературі, які би передали перетворення життя за законами краси, наближаючись до загальноєвропейських традицій.

Протягом ХХ ст. науковці намагалися відтворити постать Михайла Коцюбинського. За цей час з'явилося декілька моделей оцінки його творчості, стилю та світогляду. Як наслідок, маємо образ, найбільш відомий нині, оповитий не лише фактами, а й часовими трансформаціями. Його постать неодноразово вписували у певний літературний канон. І завжди залежно від визначальних характеристик доби (соціальних, ідеологічних чи культурних) потрактування постаті митця та його значення змінювалося. Через те, що кожна провідна культурна стратегія намагалась привласнити творчість письменника, тривали маніпуляції проблематикою та стилістикою його творів. Нині дуже важливо враховувати всю містифікацію, що спрямовувалась на цю постать і творчий доробок.

Михайло Коцюбинський – класик національної літератури, твори якого, на думку С. Єфремова, – «продукти великого художнього таланту, через широке людське серце перепушені й високою людяністю овіяні» [2, 545]. Він був одним із тих митців, хто закликав до оновлення літератури, збагачення художньої форми. Він був природженим художником, «який має трохи інші очі, ніж другі люди, і носить в душі сонце, яким обертає дрібні дощові краплі в веселку, витягає з чорної землі на світ божий квіти і перетворює в золото чорні закутки мороку», як сам зазначив в уривку «Павутиння» [3, 403].

Постать Сонцеклонника випереджала тогочасну літературну критику через естетичні та стильові особливості творів. Як пише Я. Поліщук, «виготовити канон української літератури без Коцюбинського – нонсенс, через те й політично заангажована критика прагнула «присвоїти» собі письменника, витрактувавши дух його творчості на догоду ідеологічним доктринам» [7, 53]. Тому не тільки творчість М. Коцюбинського, а й самого письменника намагалися канонізувати в різні часи.

За часів панування радянської партійної ідеології його постать зазнала чимало містифікацій. Вона перекинувалась задля заперечення його як представника європейського «буржуазного» мистецтва та позиціонування винятково радянським класиком. Компартійна влада намагалась сформувати образ М. Коцюбин-

ського як співця революції. Вона представляла тематику та ідеї його творів згідно з панівним у той час каноном «соціалістичного реалізму».

У період «відлиги» ситуація дещо покращилась, адже літературні діячі шістдесятництва отримали незначну свободу, що дало змогу переглянути постать Соняха. Проте прорив у висвітленні його постаті стався в 1973 р., коли О. Черненко у праці «Михайло Коцюбинський – імпресіоніст: Образ людини в творчості письменника» вперше відверто розповіла про стиль письменника. Дослідниця наголосила на оригінальності його творів і неабиякий психологізм, присутній чи не в кожному рядку. Саме О. Черненко започаткувала вивчення співвіднесення дійсності та ілюзії в контексті проблеми самотності та ізоляваності людини у творах М. Коцюбинського [8].

Лише після здобуття Україною Незалежності, коли були усунені ідеологічні заборони й тиск на літературознавців, науковці та дослідники почали відкрито досліджувати постать Михайла Коцюбинського як унікального українського літератора.

Сучасні критики аналізують діяльність Сонцеклонника з різних позицій. Це дає змогу відтворити багатогранний образ митця. Так, С. Павличко у праці «Пристрасть і їжа: особиста драма Михайла Коцюбинського» розглянула постать письменника з гендерної точки зору. Вона показала, що М. Коцюбинський у своїй творчості прагнув показати, як події та враження головних героїв переживалися через тілесний досвід [5]. А книга М. Слабошпицького «Що записано в книгу життя» незвично аналізує Соняха, поєднавши літературно-критичний аналіз і художню форму оповіді для того, аби зрозуміти концепт Коцюбинського-митця в українській літературі. Відомий дослідник Я. Поліщук у праці «І ката, і героя він любив...» використовує компаративістичний підхід для аналізу сутності письменника [6].

Постать Михайла Коцюбинського є уособленням українського модерну. Дослідники В. Агеєва, С. Павличко, Я. Поліщук звертають особливу увагу на роль митця у становленні та розвитку українського модерну загалом. Науковці активно дослідили весь творчий наробок письменника і дійшли висновку, що як митець слова він сформувався завдяки «натуралізму–імпресіонізму–символізму». Адже на початку його творчої кар'єри в творах активно прослідковується наслідування попереднього покоління. Тільки так, використовуючи скарби, закладені в народному житті, М. Коцюбинський один із небагатьох зміг побудувати нову українську літературу та стати представником європейської класики XIX ст. [1; 4; 7].

Отже, попри існування безлічі підходів до вивчення постаті Михайла Коцюбинського, актуальним є аналіз із позицій рецептивної естетики. Наявність інших підходів дає змогу різнобічно пізнати Михайла Коцюбинського як символ української творчості. Очевидні та приховані сенси постаті Михайла Коцюбинського змінювалися часом і політикою на тому чи іншому етапі. Саме через це змінювалися погляди на творчість письменника та його образи, внаслідок чого М. Коцюбинського намагалися приписати до того чи іншого часу і перевернути його біографію та творчість так, аби вона повністю відповідала панівній ідеології.

Джерела та література

1. Агєєва В. Українська імпресіоністична проза. Київ, 1994. 159 с.
2. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Феміна, 1995. 688 с.
3. Коцюбинський М. Твори: у 2-х томах / за ред. М. Т. Яценко. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1988. 577 с.
4. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ: Либідь, 1999. 670 с.
5. Павличко С. Пристрасть і їжа: особиста драма Михайла Коцюбинського. Українська мова та література. 2003. Ч. 1. С. 4–11.
6. Поліщук Я. І ката, і героя він любив... Михайло Коцюбинський: літературний портрет. Київ: Академія, 2010. 300 с.
7. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму: монографія. Вид. 2-ге, доп. і переробл. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 392 с.
8. Черненко О. Михайло Коцюбинський – імпресіоніст: Образ людини в творчості письменника. *Сучасність*. 1973. Ч. 6. С. 30–51.

Данкевич Ольга

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ОЛЕНА СТЕПАНІВ – ПЕРША ЖІНКА-ОФЦЕР УСС

Ключові слова: О. Степанів, військова, січові стрільці.

Keywords: O. Stepaniv, military, sniper riflemen.

Сучасна українська історіографія характеризується науковими пошуками, спрямованими на дослідження відомих знакових постатей національної історії. Здійснення таких досліджень допомагає розширити знання в ділянці новітньої української історіографії. Передусім науковці звертаються до вивчення життєвого та творчого шляху тих осіб, які були організаторами й безпосередніми учасниками національно-визвольного руху, діяльність яких з політичних міркувань у роки панування тоталітарної системи на українських землях замовчувалася або фальсифікувалася, а подекуди вони взагалі були вилучені з наукового та суспільно-політичного обігу. До таких постатей, які вимагають наукового вивчення, яке б відповідало сучасному етапу українського дослідницького процесу, належить Олена Іванівна Степанів – учасниця національного руху Галичини початку ХХ ст., військова діячка часів Першої світової війни та української революції 1917–1920 рр., педагог та науковець, політв'язень таборів [1, 565].

Олена Іванівна Степанів (псевдо – Олена Степанівна) народилася 7 грудня 1892 р. в с. Вишнівчик Перемишлянського повіту (нині – Перемишлянський район) Львівської області в сім'ї священника УГКЦ о. Івана Степаніва та його дружини Марії-Минодори. Була третьою, наймолодшою дитиною. Батько Олени був добрим душпастирем, ініціював створення читальні товариства «Просвіта» у селі.

Із 1910 р. навчалася у семінарії Українського педагогічного товариства (м. Львів). Була членкинею організації «Пласт». 1912 р. вступила до Львівського університету на філософський факультет, студювала історію та географію. У студентські роки брала активну участь у діяльності товариства «Сокіл» (очолила його першу жіночу чоту у Львові). Закликала жінок брати активну участь у громадському, політичному та військовому житті. Відтоді стає у ряди організації